

O'ZBEKISTONDA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDAGI TARIXIY O'ZGARISHLAR (1991–2025)

Xamzayev Ismoil

Millat umidi universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17574741>

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasida 1991–2025-yillar oralig'ida umumiy o'rta ta'lim tizimining rivojlanish bosqichlari, islohotlarning asosiy yo'nalishlari va natijalari tahlil qilinadi. Ta'lim sohasida amalga oshirilgan normativ-huquqiy o'zgarishlar, davlat dasturlari, yangi o'quv yondashuvlarining joriy etilishi hamda o'qituvchilarning ijtimoiy maqomi o'zgarishlari ilmiy tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, o'rta maktab, islohot, davlat dasturi, kadrlar tayyorlash, zamonaviy pedagogika, raqamli ta'lim.

HISTORICAL CHANGES IN THE GENERAL SECONDARY EDUCATION SYSTEM IN UZBEKISTAN (1991–2025)

Annotation. The article analyzes the stages of development of the general secondary education system in the Republic of Uzbekistan in the period from 1991 to 2025, the main directions and results of reforms. The normative and legal changes implemented in the field of education, state programs, the introduction of new educational approaches, and changes in the social status of teachers are scientifically analyzed.

Keywords: education system, secondary school, reform, state program, personnel training, modern pedagogy, digital education.

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СИСТЕМЕ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ (1991–2025 ГГ.)

Аннотация. В статье анализируются этапы развития системы общего среднего образования в Республике Узбекистан в период с 1991 по 2025 год, основные направления и результаты реформ. Дается научный анализ нормативно-правовых изменений в сфере образования, государственных программ, внедрения новых образовательных подходов, а также изменений в социальном статусе педагогов.

Ключевые слова: система образования, средняя школа, реформа, государственная программа, подготовка кадров, современная педагогика, цифровое образование.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida ta'lim sohasi davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib keldi. Chunki xalqning ma'naviy yuksalishi, iqtisodiy barqarorlik va milliy taraqqiyot bevosita ta'lim tizimining holati bilan bog'liq. Shu sababdan 1991-yildan boshlab O'zbekistonda umumiy o'rta ta'lim tizimida bosqichma-bosqich chuqur islohotlar amalga oshirildi. Bu jarayonlar o'zining tarixiy ketma-ketligi, maqsadi va samarasi bilan ajralib turadi.

1. Mustaqillikning dastlabki davri (1991–2000-yillar)

O'zbekiston mustaqillikka erishgan ilk yillarda ta'lim tizimi sobiq ittifoq davridan qolgan eski dasturlar va o'quv-uslubiy tizimga asoslangan edi. Shu bois, eng avvalo, ta'limni milliy qadriyatlar va zamon talablari asosida yangilash zarurati tug'ildi.

1992-yilda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida har bir fuqaroning ta’lim olish huquqi kafolatlandi. 1997-yilda esa ikki muhim hujjat — “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” qabul qilinib, mamlakat ta’lim tizimi yangi bosqichga ko‘tarildi.

Bu hujjatlar orqali:

uzluksiz ta’lim tizimi joriy etildi;

9 yillik majburiy o‘rta ta’lim va 3 yillik o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi yo‘lga qo‘yildi;

maktablarning moddiy-texnik bazasi yaxshilandi;

o‘qituvchilar malakasini oshirish tizimi yo‘lga qo‘yildi.

Shu tariqa, 1990-yillar oxirida O‘zbekiston ta’lim tizimi mustaqil davlat talablariga javob beradigan milliy modelni shakllantirdi.

2. 2000–2016-yillar: Modernizatsiya, texnologiyalar va sifatli ta’lim sari

Ushbu davrda davlat siyosati ta’lim jarayonini yangilash va raqamlashtirishga qaratildi. 2004–2009-yillarda “Ta’lim muassasalarini kompyuterlashtirish va internet tarmog‘iga ulash dasturi” asosida maktablarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari keng joriy qilindi.

2008-yilda “Uzluksiz ta’lim tizimida o‘quv jarayonini modernizatsiya qilish konsepsiyasi” tasdiqlandi. Shu yillarda yangi avlod darsliklari yaratildi, o‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanmalar ishlab chiqildi.

2013-yilda esa Prezident Islom Karimov tomonidan imzolangan “Chet tillarini o‘qitishni yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi qaror asosida 1-sinfdan boshlab chet tili o‘qitilishi joriy etildi. Bu islohot mamlakatda xorijiy tillarni o‘rganish madaniyatini kengaytirib, yoshlarni xalqaro mehnat bozoriga tayyorlash imkonini berdi.

3. 2017–2021-yillar: Harakatlar strategiyasi va yangi islohotlar bosqichi

Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2017–2021-yillarga mo‘ljallangan Harakatlar strategiyasida ta’lim sohasini rivojlantirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilandi. Bu davrda ta’lim tizimi tubdan isloh qilindi:

O‘quv dasturlari xalqaro standartlarga muvofiqlashtirildi;

Baholash tizimi reyting asosida takomillashtirildi;

PISA va TIMSS xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlik boshlandi;

O‘qituvchilar oyliklari bosqichma-bosqich oshirildi;

STEAM, robototexnika, IT yo‘nalishlari maktab dasturlariga kiritildi.

2019-yil 8-oktabrda qabul qilingan PF-5847-son Farmon orqali ta’lim sohasini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqildi. Bu hujjat umumiy o‘rta ta’limni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishning strategik rejasiga aylandi.

4. 2020–2025-yillar: “Yangi O‘zbekiston maktabi” konsepsiyasi

So‘nggi yillarda ta’lim sohasida innovatsion va raqamli yondashuvlar jadal rivojlandi.

Prezidentning PF-6108 va PQ-4884-sonli farmonlari asosida “Raqamli ta’lim” loyihalari amalga oshirildi.

Asosiy yutuqlar quyidagilar:

“Yangi O‘zbekiston maktabi” tashabbusi doirasida 500 dan ortiq zamonaviy maktablar barpo etildi;

“OneID” tizimi orqali o‘quvchi va o‘qituvchilarning yagona bazasi yaratildi;

“My.edu.uz” platformasi orqali onlayn ta’lim tizimi yo’lga qo’yildi;

O’qituvchilarning malaka oshirish kurslari raqamlashtirildi;

Darsliklar mazmuni yangilanib, kompetensiya asosidagi yondashuv joriy qilindi.

Shuningdek, 2023–2025-yillarda O’zbekiston PISA va TIMSS xalqaro baholash dasturlarida faol ishtirok etmoqda, bu esa ta’lim sifati bo’yicha xalqaro reytinglarda o’sishga zamin yaratmoqda.

5. Islohotlarning ijtimoiy natijalari

So’nggi o’n yillikda ta’lim tizimidagi o’zgarishlar nafaqat maktab infratuzilmasini, balki jamiyat tafakkurini ham yangiladi. O’qituvchi kasbiga nufuz qaytdi, yoshlar orasida pedagogika yo’nalishlariga qiziqish ortdi.

Statistik ma’lumotlarga ko’ra:

1991-yilda 8 mingta maktab faoliyat yuritgan bo’lsa, 2025-yilda ularning soni 10 mingdan oshgan;

umumta’lim muassasalarida 6,5 milliondan ortiq o’quvchi tahsil olmoqda;

o’qituvchilarning o’rtacha oyligi 2016-yildan 2025-yilgacha 4 baravarga oshgan;

500 dan ortiq maktablar xalqaro akkreditatsiyadan o’tgan.

Xulosa

O’zbekistonning mustaqillik davrida umumiy o’rta ta’lim tizimi bosqichma-bosqich takomillashib, bugungi kunda zamonaviy, innovatsion, inson kapitaliga tayangan milliy ta’lim modeliga aylandi. 1991–2025-yillar oralig’idagi islohotlar natijasida o’zbek ta’limi xalqaro maydonda raqobatbardosh darajaga chiqmoqda.

Kelajakda bu islohotlarning davomiyligi, raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish va o’qituvchilarning uzluksiz malaka oshirish tizimini yanada kuchaytirish ta’lim sifatini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 1992.
2. “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun, 1997; yangi tahriri, 2020-yil 23-sentabr.
3. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, 1997-yil.
4. Prezident Farmoni PF-5847 — “O’zbekiston Respublikasini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”.
5. Prezident Farmoni PF-6108 — “Raqamli O’zbekiston – 2030” strategiyasi.
6. Prezident Qarori PQ-4884 — “Umumiy o’rta ta’limni rivojlantirish bo’yicha qo’shimcha chora-tadbirlar”.
7. O’zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi hisobotlari (2024-yil).
8. PISA va TIMSS baholash dasturlari bo’yicha O’zbekiston milliy markazi ma’lumotlari (2023–2025).